

Robert S. McNamara, In Retrospect : The Tragedy and Lessons of Vietnam, Time Books, Random House, 1995, 414 PP.

ในขณะที่ชาวเวียดนามฉลองครบรอบ 20 ปี เพื่อระลึกถึงการปลดปล่อยประเทศไปเมื่อเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมา อดีต“คู่สงคราม”ของชาวเวียดนาม คือชาวอเมริกันนั้น ก็ยังไม่สามารถ “ปลดปล่อย” ตัวเองได้อย่างสิ้นเชิงจากบาดแผลความเจ็บปวดอันเนื่องมาจากการเข้ายุ่งเกี่ยวในสงครามเวียดนามเลย

คงไม่มีผู้ปฏิเสธว่า สงครามเวียดนามเป็นจุดหักเหสำคัญในศตวรรษที่ 20 ที่ได้เปลี่ยนแปลงทัศนะของชาวอเมริกัน ต่อโลกไปอย่างมหันต์ เป็นสงครามซึ่งได้ทำให้ทหารอเมริกัน เสียชีวิตไปเกือบ 60,000 คน และทิ้งบาดแผลให้สังคมอเมริกัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และจิตวิญญาณของปัจเจกชน

มาบัดนี้ Robert McNamara อดีตรัฐมนตรีกลาโหม ผู้เป็นตัวละครสำคัญในนโยบายเวียดนามของประธานาธิบดีเคนเนดีและจอห์นสัน (1961-ต้นปี 1968) ได้เขียนหนังสือเล่มนี้ออกมาเพื่อสารภาพว่าเขาได้ตัดสินใจผิดพลาดในกรณีที่ได้ขยายบทบาททางการทหารของสหรัฐในเวียดนาม ทั้งที่จริงแล้ว สหรัฐควรจะถอนตัวออกไปตั้งแต่ปี ค.ศ.1963 หลังจากที่ประธานาธิบดีโงดินเดียมแห่งเวียดนามได้ถูกรัฐประหาร และเกิดความไร้เสถียรภาพทางการเมืองตามมามากมาย

เมื่อหนังสือเล่มนี้ ออกจำหน่ายเมื่อเดือนเมษายน ที่ผ่านมานี้ McNamara ก็ถูกรุมประนามอย่างรุนแรงทั้งในบทความต่าง ๆ และในกลุ่มชาวอเมริกัน ที่ไปฟังเขาในระหว่างที่เขาตระเวนโฆษณาหนังสือเล่มนี้ คำถามที่ผู้คนเหล่านี้ถาม

เป็นเสียงเดียวกันก็คือ ทำไม McNamara จึงมาสารภาพผิดในเกือบ 30 ปีให้หลัง

ข้อโจมตีนี้ดูจะไม่น่าแปลกใจเมื่อพิจารณาถึงบทบาทของ McNamara ต่อการขยายบทบาททางการทหารของสหรัฐในเวียดนาม ในปีค.ศ. 1964 นักข่าวผู้หนึ่งถาม McNamara ว่าเขารู้สึกอย่างไรที่มีผู้กล่าวว่าสงครามเวียดนามคือ McNamara's War เขาตอบว่า เขาไม่ขัดข้องที่ถูกกล่าวถึงเช่นนั้นเพราะคิดว่า มันเป็น “สงครามของรัฐบาลอเมริกัน” และเขา “จะทำทุกอย่างเพื่อให้สหรัฐชนะสงครามนี้” (หน้า 118) และก็เป็นที่น่าประจักษ์ว่าเขาได้ทำตามที่ว่านี้ระหว่าง 6 ปีที่เขาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีกลาโหม กำลังทหารอเมริกันในเวียดนามได้เพิ่มขึ้นจาก 16,300 คนในปลายปี ค.ศ.1963 เป็น 485,600 คนในปลายปี 1967 (หน้า 320) การทิ้งระเบิดในอินโดจีนก็กลายเป็นปฏิบัติการที่สหรัฐทำอย่างเป็นล่ำเป็นสันและในปริมาณที่น่าสยดสยอง<sup>1</sup> McNamara ปฏิเสธความรับผิดชอบต่อการเคลื่อนไหวทางทหารเหล่านี้ไม่ได้แม้เขาจะบอกว่า “เมื่อมองย้อนกลับไป เขาคิดว่ามันเป็นการผิดพลาดที่สหรัฐได้ขยายปฏิบัติการทางทหารถึงเพียงนั้น”

ทำไมหนังสือเล่มนี้จึงเพิ่งถูกเขียนออกมา?

McNamara ให้เหตุผลว่าเขารู้สึก “หงุดหงิด” ต่อการที่ชาวอเมริกันจำนวนมากเสื่อมศรัทธาต่อสถาบันการเมืองและผู้นำการเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้ สาเหตุนั้นก็มาจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น เรื่องเวียดนาม วอเตอร์เกต เรื่องอื้อฉาวทางการเมือง และเรื่องอามิสสินบน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เขาเห็นว่า โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำอเมริกันมีความสามารถรวมทั้งใส่ใจต่อทุกข์สุขของประชาชนไม่ยิ่งหย่อนกว่าผู้นำประเทศอื่น ๆ ผู้นำเหล่านี้ แม้ว่าได้เคยทำการผิดพลาด แต่ส่วนใหญ่ก็เป็น “ความผิดพลาดที่ไม่ได้ตั้งใจ” สภาพการณ์นี้จึงกระตุ้นให้เขาเขียนหนังสือเล่มนี้เพื่อชี้ให้ชาวอเมริกันเข้าใจว่า ทำไมเขาและผู้นำยุคนั้นจึงได้กระทำการ “ผิดพลาดอย่างมหันต์” ในเรื่องเวียดนาม เหนืออื่นใด เขาต้องการชี้ให้เห็นบทเรียนจากข้อผิดพลาดในครั้งนั้นและหวังว่าชาวอเมริกันจะสามารถนำบทเรียนนี้มาใช้ทั้งในวันนี้และวันข้างหน้า

หนังสือเล่มนี้ได้บรรยายอย่างละเอียดในเหตุการณ์/กระบวนการตัดสินใจ 11 เรื่องคือ

1. การพบปะกันในเดือนมกราคม 1961 ระหว่างประธานาธิบดีไอเซนฮาวซึ่งกำลังจะพ้นตำแหน่ง กับเคนเนดี ซึ่งเพิ่งได้รับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี

2. การตัดสินใจของเคนเนดี ในการส่งที่ปรึกษาทางการทหารไปช่วยฝึกอบรมกองทัพเวียดนามใต้

3. การประกาศของเคนเนดี เมื่อเดือนพฤศจิกายน 1963 เรื่องการคาดการณ์ว่าการให้การฝึกอบรมด้านการทหารต่อเวียดนามใต้จะเสร็จสิ้นภายในปี 1965 และจะเริ่มถอนเจ้าหน้าที่อเมริกันเหล่านั้นออกมาภายใน 90 วัน หลังจากการประกาศนี้

4. การรัฐประหาร ล้มประธานาธิบดีโงดิน-เดียมแห่งเวียดนามใต้เมื่อเดือนพฤศจิกายน 1963

5. ความแตกแยกทางการเมืองในเวียดนามใต้ในระหว่างปีแรกของรัฐบาลจอห์นสัน และการโต้ตอบของรัฐบาลจอห์นสันต่อสภาพการณ์นี้

6. สถานการณ์อ่าวตังเกี๋ยในเดือนสิงหาคม 1964, การโต้ตอบของจอห์นสัน และมติของสภาองเกรสที่ตามมา

7. บทที่กสำคัญของ McGeorge Bundy (ที่ปรึกษาของจอห์นสัน) และ McNamara ที่เสนอต่อจอห์นสันในเดือนมกราคม 1965 ซึ่งก่อให้เกิดผลคือการทิ้งระเบิดของสหรัฐในเวียดนามเหนือในไม่ก็สัปดาห์ต่อมา

8. การตัดสินใจเมื่อเดือนกรกฎาคม 1965 เรื่องการส่งทหารอเมริกันจำนวน 175,000 คนไปช่วยป้องกันเวียดนามใต้ในปลายปีนั้น

9. ความพยายามหลายครั้งตั้งแต่ปลายปี 1965 ถึง 1967 ในการหาทางเจรจาเพื่อยุติสงครามอันเนื่องมาจากข้อตระหนักที่ว่าสหรัฐไม่อาจยุติสงครามได้โดยวิธีการทางทหาร

10. การตัดสินใจในปี 1966 เพื่อส่งทหารอเมริกัน ไปเวียดนามอีก 200,000 คนภายในปลายปีนั้น ในขณะที่ตระหนักดีแล้วว่าไม่มีความเป็นไปได้ที่จะยุติสงครามได้อย่างเด็ดขาดในเวลาอันรวดเร็ว

11. การถกเถียงอย่างรุนแรงในหมู่ผู้กำหนดนโยบายเวียดนามเมื่อปี 1967 เรื่องผลของสงครามและความจำเป็นในการเพิ่มกำลังทหารอเมริกันในเวียดนาม (การถกเถียงนี้ในที่สุดนำไปสู่การลาออกของ McNamara ในต้นปี 1968)

แม้เหตุการณ์เหล่านี้จะถูกบรรยายอย่างละเอียดแต่ก็ไม่ได้ให้ข้อมูลแง่มุมการมองที่แปลกใหม่จากหนังสือเรื่องเวียดนามที่มีอยู่จำนวนมาก ข้อเด่นจากเล่มอื่นคงอยู่ที่ว่า ผู้เขียนรับว่าการตัดสินใจในแต่ละเหตุการณ์นั้น ส่วนใหญ่ส่งผลด้านลบที่ผิดพลาด แต่เขาก็ยกความผิดพลาดนั้นให้ปัจจัยหลักอื่น ๆ ที่สำคัญคือ ปัจจัยที่ว่าในหมู่ผู้กำหนดนโยบายเรื่องนี้ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเวียดนามและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงพอรวมทั้งไม่มีผู้เชี่ยวชาญที่จะให้คำปรึกษาได้ อีกปัจจัยหนึ่งก็คือ การที่ฝ่ายทหารประเมินสถานการณ์ผิดดังที่ว่า “เราเข้าใจลักษณะความขัดแย้ง (ในเวียดนาม) ผิด ฝ่ายทหารมองความขัดแย้งนี้

ในแง่มุมของการปฏิบัติการทางทหารเท่านั้น ทั้งที่ที่จริงแล้ว ความขัดแย้งนี้เป็นการต่อสู้เรื่องชาตินิยมที่ซับซ้อนมาก...” (หน้า 48) McNamara ยัง “มองย้อนกลับไป” ด้วยว่า รายงานทางการทหารที่ส่งจากเวียดนามโดยฝ่ายทหารอเมริกัน และฝ่ายเวียดนามได้ถึงวอชิงตันนั้น มักจะประเมินสถานการณ์การรบผิดพลาดเพราะคาดการณ์ในแง่ดีเกินไป และเพราะความบกพร่องในเรื่องข้อมูล

McNamara สรุปข้อผิดพลาดของสหรัฐในเรื่องเวียดนามที่ควรนำมาเป็นบทเรียนไว้หลายข้อ โดยสรุปก็คือ

การที่ผู้กำหนดนโยบายมองภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ ต่อความมั่นคงของสหรัฐสูงเกินไป

การคาดการณ์พลังชาตินิยมของชาวเวียดนามเหนือผิด

การไม่ได้มองเห็นถึงข้อจำกัดของอาวุธ/กองทัพทันสมัยในการต่อสู้กับกองทัพที่รบแบบกองโจร

การไม่ได้ยึดหลักการที่ว่าในสถานการณ์ที่ซึ่งความมั่นคงของสหรัฐไม่ถูกกระทบโดยตรงนั้น การปฏิบัติการทางการทหาร จะทำได้ก็ด้วยความเห็นพ้องของชาวอเมริกัน และโดยการทำร่วมกับชาติอื่น ๆ เท่านั้น

การไม่ได้ตั้งให้สภาองเกรสและชาวอเมริกันเข้ามีส่วนร่วมถกเถียงนโยบายอย่างเพียงพอ ซึ่งทำให้นโยบายเวียดนามในที่สุดแล้วไม่ได้รับการสนับสนุนจากมหาชน

ประการสุดท้ายที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าข้ออื่นก็คือการที่ฝ่ายบริหารระดับสูงไม่ได้จัดการกับปัญหานี้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

มีข้อสังเกต 2 ประการ หลังจากอ่านหนังสือเล่มนี้ คือ ประการแรก ยังคงต้องถามว่า ทำไม McNamara จึงไม่พูดค้านการขยายบทบาท

ทางการทหารของสหรัฐในขณะที่ความเห็นของเขายังมีอิทธิพลหรือมีผลกระทบต่อการดำเนินนโยบาย

McNamara บอกว่า เขาคิดว่านโยบายเวียดนามนั้นผิดมาตั้งแต่ปี 1965 อีกทั้งยังเห็นด้วย (ในบางข้อ) กับพวกต่อต้านสงครามในขณะนั้น เขายังชี้ด้วยว่ามือน้อย 5 ครั้ง (ก่อนการลงนามในสนธิสัญญาปารีส 1973) ที่สหรัฐควรถอนตัวออกจากเวียดนาม นั่นคือในเดือนพฤศจิกายน 1963 (หลังการล้มของรัฐบาลโงดินเดียม), ปลายปี 1964 หรือต้นปี 1965 (มีสิ่งชี้ชัดว่าเวียดนามใต้ไม่สามารถป้องกันตัวเองได้ แม้จะได้รับการช่วยเหลือจากสหรัฐ), กรกฎาคม 1965 (สถานการณ์ในเวียดนามใต้เลวร้ายยิ่งกว่าเดิม), ธันวาคม 1965 (มีสิ่งชี้ชัดว่ากลยุทธ์การทหารของสหรัฐไม่เหมาะสมกับสงครามกองโจรในเวียดนาม) และ ธันวาคม 1967 (มีรายงานของซีไอเอที่ระบุว่า การทิ้งระเบิดในเวียดนามเหนือไม่อาจจะบีบให้ฝ่ายนั้นถอนออกไปจากเวียดนามได้)

McNamara ยังชี้ด้วยว่า การถอนตัวในแต่ละครั้งดังกล่าว ถ้าเกิดขึ้นจริงก็จะไม่กระทบต่อผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของสหรัฐ แต่จะทำให้ความน่าเชื่อถือของสหรัฐดำรงต่อไปด้วยซ้ำ แล้วทำไม McNamara จึงไม่พูดเปิดเผยความคิดข้างต้นในขณะนั้น หรือทำลายนโยบายของจอห์นสันหลังจากที่ออกจากตำแหน่ง

มีหลายตอนที่ McNamara ย้ำหลักการของเขาที่ว่าในระยะที่เขาดำรงตำแหน่งนั้น ความจงรักภักดีของเขาต่อ “สถาบันประธานาธิบดี” และ “รัฐธรรมนูญ” ที่เขาได้สาบานไว้มาก่อนอื่นใด และเพราะฉะนั้นการทำลายนโยบายของประธานาธิบดีย่อมเป็นการละเมิดต่อหลักการนี้

“หลักการ” นี้ดูจะเข้าใจยากและน่าจะขัดกับ “หลักศีลธรรม” เมื่อคำนึงถึงความหายนะของ

สงคราม ผลของการขยายสงครามในยุค McNamara นำไปสู่ความจริงที่ว่าเมื่อสงครามจบนั้น นอกจากชาวอเมริกันจะสูญเสียชีวิตไปเกือบ 60,000 คนแล้ว ประเทศเวียดนาม ลาว และ เขมรก็แทบไม่มีชิ้นดี เฉพาะชาวเวียดนามนั้น ตัวเลขอย่างเป็นทางการระบุว่ามิได้เสียชีวิตที่เป็นทหารประมาณ 1.1 ล้านคน และพลเรือนอีกราว 2 ล้านคน และที่สูญหายอีกราว 300,000 คน

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ “บทเรียน” ที่ McNamara เพิ่งจะสรุปให้โลกรู้นั้นไม่มีอะไรแปลกใหม่เลย สิ่งที่เห็นเด่นชัดประการหนึ่งหลังสงครามเวียดนามก็คือ ฝ่ายทหารดูจะสรุปบทเรียนได้อย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้ว่าการปฏิบัติการทางทหารของสหรัฐเป็นไปอย่างระมัดระวัง ไม่ว่าจะเป็นในสงครามอ่าว โซมาเลีย

หรือเฮติ นั่นคือเป็นปฏิบัติการทางทหารที่สหรัฐทำร่วมกับชาติอื่นหรือในนามสหประชาชาติ และล้วนเป็นปฏิบัติการที่ถอนตัวออกเร็วเพื่อหลีกเลี่ยง “การจมปลัก” เช่นในเวียดนาม

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์ไม่ได้เสนอว่าหนังสือเล่มนี้ไม่มีคุณค่าควรแก่การอ่าน สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องนโยบายเวียดนามของสหรัฐ หนังสือเล่มนี้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการกำหนดนโยบายไว้มาก และสำหรับผู้ต่อต้านนโยบายนี้ หนังสือเล่มนี้คงยิ่งตอกย้ำความคิดนั้นมากขึ้น

จุฬารักษ์ ธีรรักษ์กุล  
คณะศิลปศาสตร์  
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์